

Neznano silo X_1 izračunamo iz enačbe

$$X_1 = -\frac{b_1}{a_{11}} = -\frac{\frac{5 F a^3}{6 E I_y} + \frac{2 F a^2}{k_\varphi}}{\frac{a^3}{3 E I_y} + \frac{1}{k_v} + \frac{a^2}{k_\varphi}}.$$

Vrednosti sile v linijski vzmeti in upogibnih momentov v nosilcu so odvisne od razmerij med togostmi obeh vzmeti in nosilca. Primerjamo lahko togost linijske vzmeti k_v , s togostjo spiralne vzmeti k_φ/a^2 in togostjo nosilca $E I_y/a^3$. Prvi skrajni primer je določen s pogojem, da je togost vzmeti k_v bistveno manjša od togosti spiralne vzmeti in nosilca:

$$k_v \ll \frac{k_\varphi}{a^2}, \quad k_v \ll \frac{E I_y}{a^3}.$$

V tem primeru je $X_1 = 0$, nosilec se obnaša, kot da linijske vzmeti sploh ni. Diagram upogibnega momenta je prikazan na sliki 5.183a. Moment v spiralni vzmeti je $M_v = -2 F a$.

Pri drugem posebnem primeru je togost spiralne vzmeti bistveno manjša od togosti linijske vzmeti in nosilca:

$$\frac{k_\varphi}{a^2} \ll k_v, \quad \frac{k_\varphi}{a^2} \ll \frac{E I_y}{a^3}.$$

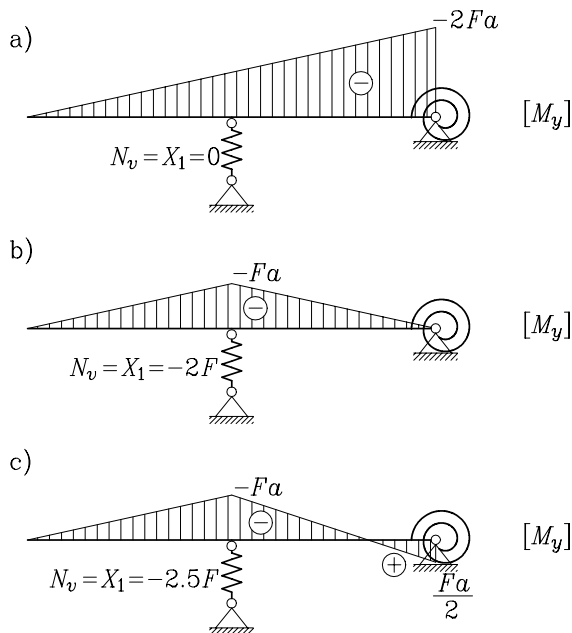
Sila X_1 , ki predstavlja silo v linijski vzmeti N_v , je enaka $X_1 = -2 F$, nosilec pa se obnaša kot prostoležeči nosilec s previsom, kot da spiralne vzmeti ni. Moment v spiralni vzmeti je torej enak nič $M_v = 0$. Diagram upogibnega momenta prikazujemo na sliki 5.183b.

Tretji posebni primer je določen s pogojem, da je togost nosilca zelo majhna v primerjavi s togostima vzmeti:

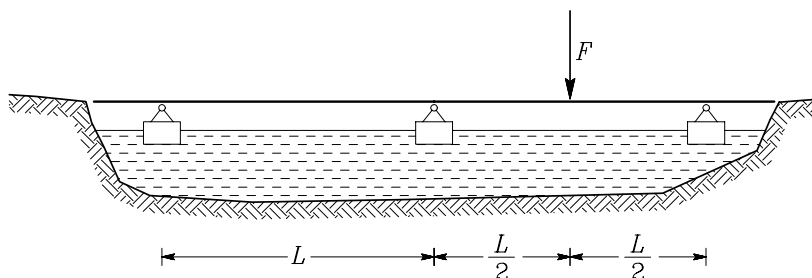
$$\frac{E I_y}{a^3} \ll k_v, \quad \frac{E I_y}{a^3} \ll \frac{k_\varphi}{a^2} \ll .$$

Sila X_1 je sedaj enaka $X_1 = N_v = -2.5 F$. Moment v spiralni vzmeti je $M_v = F a/2$. Nosilec se obnaša tako, kot da so vse podpore absolutno toge. Diagram upogibnega momenta prikazujemo na sliki 5.183c.

Slika 5.183: Diagram M_y na statično nedoločeni konstrukciji

Primer 5.44 Nosilec pontonskega mostu je podprt s tremi pontoni s tlorisno ploščino A . Določimo reakcijo B_z na srednji ponton! Pri tem zanemarimo lastno težo nosilca. V neobremenjenem stanju so vse podpore na isti višini (slika 5.184).

Slika 5.184: Geometrija in obtežba

Tlorisna ploščina pontona je $A = 8 \text{ m}^2$, specifična teža vode je $\gamma_v = 10 \text{ kN/m}^3$. Dolžina nosilca je $L = 4 \text{ m}$, vztrajnostni moment prečnega prereza pa $I_y = 25759 \text{ cm}^4$. Modul elastičnosti materiala nosilca je $E = 20000 \text{ kN/cm}^2$.

Togost podlage k_v določimo z enačbo

$$F = k_v u.$$

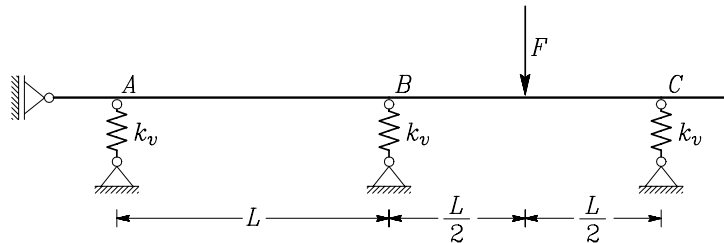
Sila F , s katero se ponton odziva na obtežbo nosilca, je enaka teži izpodrinjene vode

$$F = A \gamma_v u.$$

Z u smo označili ugrez pontona zaradi obtežbe F . Togost podlage k_v je

$$k_v = \frac{F}{u} = A \gamma_v.$$

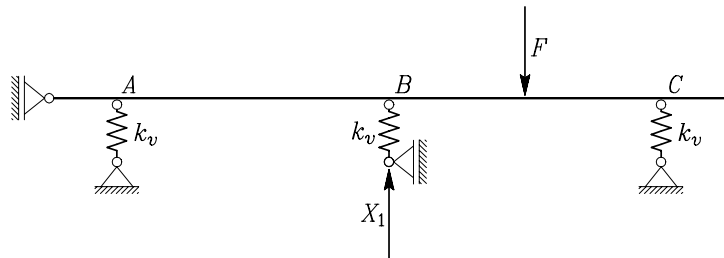
Na sliki 5.185 prikazujemo statični model konstrukcije, kjer smo pontone nadomestili z linijskimi linearno elastičnimi vzmetmi.

Slika 5.185: Računski model konstrukcije

Stopnja statične nedoločenosti je $n = 4 - 3 = 1$.

Osnovno konstrukcijo lahko izberemo tako, da sprostimo pomik srednje vzmeti (slika 5.186).

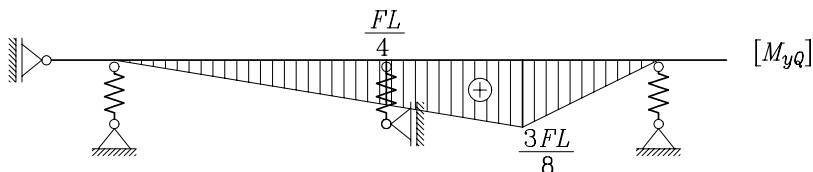

Slika 5.186: Osnovna konstrukcija

Sila X_1 , ki smo jo predpostavili na mestu in v smeri srednje vzmeti, je enaka iskani reakciji B_z . Kine-matični pogoj je

$$a_{11} X_1 + b_1 = 0.$$

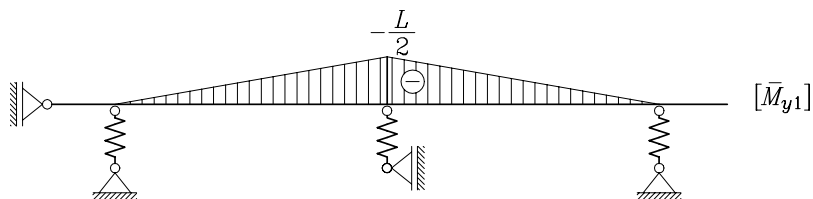
Notranje sile zaradi zunanje obtežbe prikazujemo na sliki 5.187.

Slika 5.187: Upogibni moment zaradi sile F

Osne sile v vzmeteh zaradi zunanje obtežbe so:

$$N_{AQ} = -\frac{F}{4}, \quad N_{BQ} = 0, \quad N_{CQ} = -\frac{3F}{4}.$$

Upogibni moment zaradi sile $X_1 = 1$ je podan na sliki 5.188.

Slika 5.188: Upogibni moment zaradi sile $X_1 = 1$

Osne sile v vzmeteh zaradi sile $X_1 = 1$ so

$$\bar{N}_{vA1} = \frac{1}{2}, \quad \bar{N}_{vB1} = -1, \quad \bar{N}_{vC1} = \frac{1}{2}.$$

Koeficienta a_{11} in b_1 sta:

$$\begin{aligned} a_{11} &= \frac{1}{E I_y} \frac{L}{2} \frac{L}{2} \frac{2}{3} \frac{L}{2} 2 + \frac{\bar{N}_{vA1} \bar{N}_{vA1}}{k_v} + \frac{\bar{N}_{vB1} \bar{N}_{vB1}}{k_v} + \frac{\bar{N}_{vC1} \bar{N}_{vC1}}{k_v} = \\ &= \frac{L^3}{6 E I_y} + \frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{k_v} + \frac{(-1)(-1)}{k_v} + \frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{k_v} = \frac{L^3}{6 E I_y} + \frac{3}{2 A \gamma_v}, \\ b_1 &= \frac{1}{E I_y} \left(\frac{L}{2} \frac{L}{2} \frac{2}{3} \frac{F L}{4} + \frac{L}{2} \frac{L}{2} \frac{1}{2} \left(\frac{1}{3} \frac{3 F L}{8} + \frac{2 F L}{4} \right) + \frac{L}{4} \frac{L}{2} \frac{1}{2} \left(\frac{2}{3} \frac{3 F L}{8} + \frac{1 F L}{4} \right) \right) + \\ &+ \frac{L}{4} \frac{L}{2} \frac{1}{2} \frac{2}{3} \frac{3 F L}{8} \left) + \frac{\bar{N}_{vA1} N_{vAQ}}{k_v} + \frac{\bar{N}_{vB1} N_{vBQ}}{k_v} + \frac{\bar{N}_{vC1} N_{vCQ}}{k_v} = \\ &= -\frac{11 F L^3}{96 E I_y} - \frac{1}{2} \frac{F}{4} \frac{1}{A \gamma_v} + 0 - \frac{1}{2} \frac{3 F}{4} \frac{1}{A \gamma_v} = -\frac{11 F L^3}{96 E I_y} - \frac{F}{2 A \gamma_v}. \end{aligned}$$

Z upoštevanjem prikazanih izrazov v kinematičnem pogoju dobimo neznanko X_1

$$X_1 = -\frac{b_1}{a_{11}} = F \frac{48 E I_y + 11 A \gamma_v L^3}{16 (9 E I_y + A \gamma_v L^3)} \equiv -B_z.$$

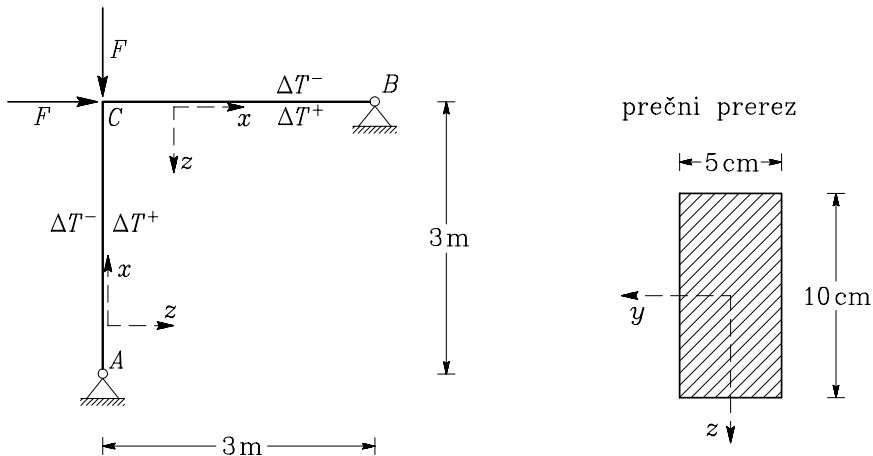
Celotne sile v vzmeteh so:

$$N_{vA} = -\frac{F}{4} + \frac{X_1}{2}, \quad N_{vB} = -X_1, \quad N_{vC} = -\frac{3F}{4} + \frac{X_1}{2}.$$

Za podane vrednosti sledi

$$B_z = -X_1 = -F \frac{48 \cdot 20000 \cdot 25759 + 11 \cdot 80000 \cdot 10 \cdot 10^{-6} \cdot 400^3}{16 (9 \cdot 20000 \cdot 25759 + 80000 \cdot 10 \cdot 10^{-6} \cdot 400^3)} = -0.337 F.$$

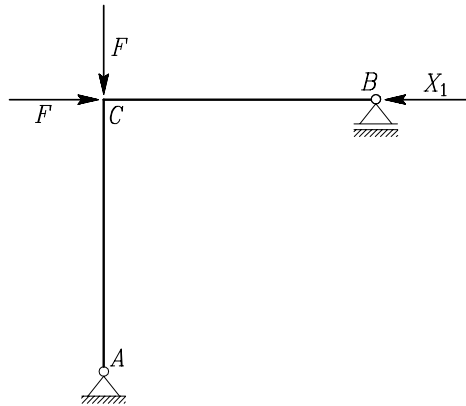
Primer 5.45 Določimo potek upogibnega momenta za konstrukcijo na sliki 5.189. Konstrukcija je obtežena z dvema točkovnima silama velikosti F v točki C , poleg tega se je konstrukcija segrela za $\Delta T^+ = 10^\circ\text{C}$ na notranji strani in za $\Delta T^- = 30^\circ\text{C}$ na zunanji strani. Predpostavimo, da se temperatura po prerezu spreminja linearno. Prečni prerez elementov ima pravokotno obliko širine 5 cm in višine 10 cm. Modul elastičnosti E materiala je $2 \cdot 10^8 \text{ kN/m}^2$, temperaturni razteznostni koeficient α_T je $10^{-5} (\text{°C})^{-1}$.

Slika 5.189: Na konstrukcijo razen zunanjih sil deluje še sprememba temperature

Konstrukcija je enkrat statično nedoločena. Osnovno konstrukcijo izberemo tako, da sprostimo vodoravni pomik v podpori B (slika 5.190).

Slika 5.190: Osnovno konstrukcijo izberemo tako, da podporo B spremenimo tako, da dopušča vodoravni pomik

Neznano silo X_1 izračunamo iz kinematičnega pogoja

$$a_{11}X_1 + b_1 = 0.$$

Koeficienta a_{11} in b_1 določimo po enačbah:

$$a_{11} = \sum_{\text{el}} \int_0^L \left(\frac{\bar{N}_{x1} \bar{N}_{x1}}{E A_x} + \frac{\bar{M}_{y1} \bar{M}_{y1}}{E I_y} \right) dx,$$

$$b_1 = \sum_{\text{el}} \int_0^L \left(\left(\frac{\bar{N}_{x1} N_{xQ}}{E A_x} + \frac{\bar{M}_{yi} M_{yQ}}{E I_y} \right) + \alpha_T (\Delta T_x \bar{N}_{xi} + \Delta T_z \bar{M}_{yi}) \right) dx,$$

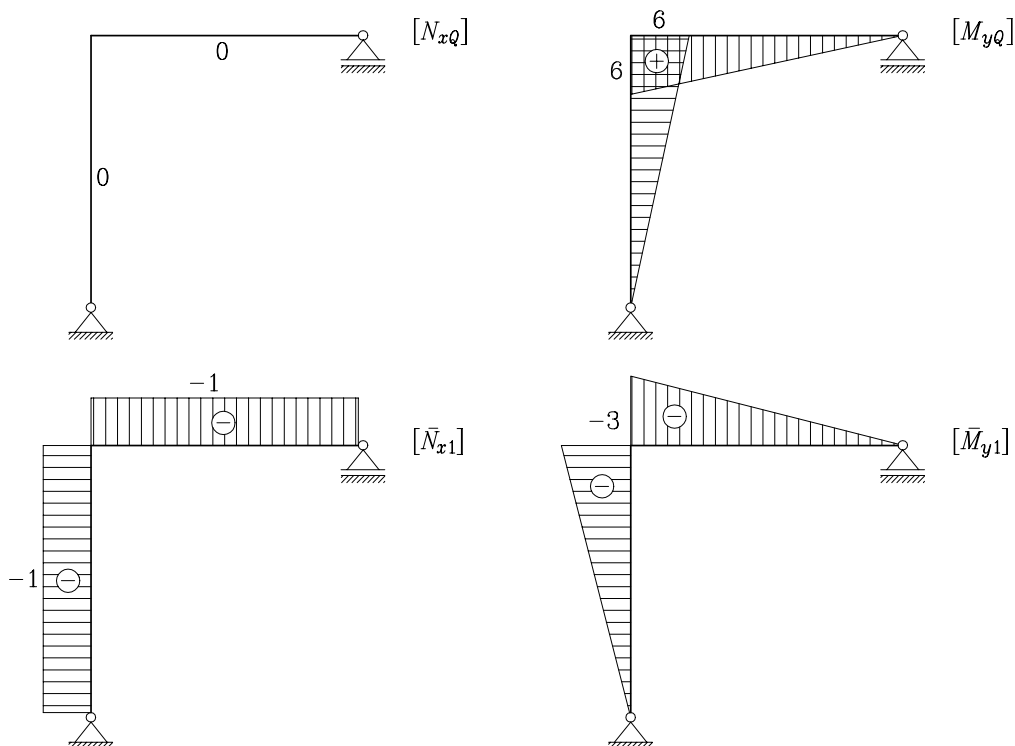
kjer sta

$$\Delta T_x = \frac{10 + 30}{2} = 20^\circ\text{C},$$

$$\Delta T_z = \frac{10 - 30}{0.10} = -200^\circ\text{C/m}.$$

Na sliki 5.191 prikazujemo osno silo in upogibni moment na osnovni konstrukciji zaradi točkovnih sil v točki C ter zaradi sile $X_1 = 1$.

Slika 5.191: Notranje sile na osnovni konstrukciji zaradi sile $X_1 = 1$ in zaradi zunanje obtežbe

Koeficienta a_{11} in b_1 izračunamo iz diagramov na sliki 5.191

$$E a_{11} = \frac{1}{A_x} 3 \cdot 1 \cdot 2 + \frac{1}{I_y} \frac{3 \cdot 3}{2} \cdot \frac{2}{3} 3 \cdot 2 = \frac{6}{A_x} + \frac{18}{I_y} = \frac{6}{5 \cdot 10^{-3}} + \frac{18}{416.67 \cdot 10^{-8}} = 4321200,$$

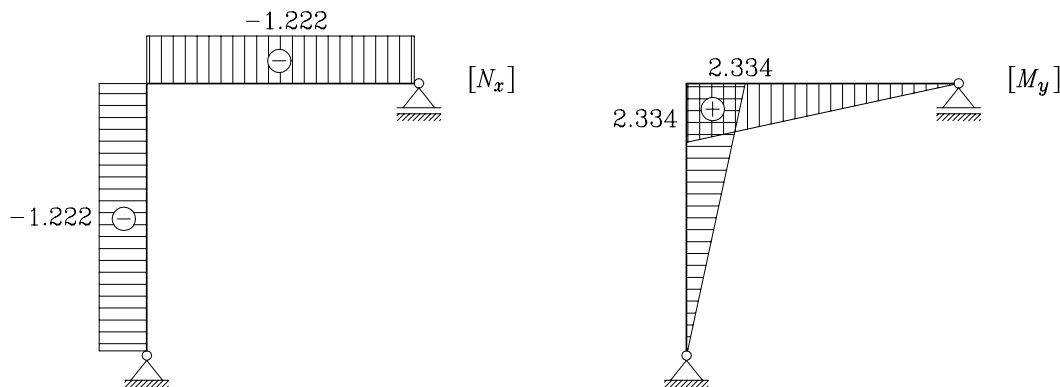
$$\begin{aligned} E b_1 &= -\frac{1}{I_y} \frac{3 \cdot 3}{2} \cdot \frac{2}{3} 6 \cdot 2 + E \alpha_T \Delta T_x \cdot (-3) \cdot 2 + E \alpha_T \Delta T_z \cdot \left(-\frac{3 \cdot 3}{2} \cdot 2 \right) = \\ &= -\frac{36}{416.67 \cdot 10^{-8}} + 2 \cdot 10^8 \cdot 1 \cdot 10^{-5} \cdot 20 \cdot (-6) + 2 \cdot 10^8 \cdot 1 \cdot 10^{-5} \cdot (-200) \cdot (-9) = \\ &= -5280000. \end{aligned}$$

Sila X_1 je

$$X_1 = -\frac{b_1}{a_{11}} = 1.222 \text{ kN}.$$

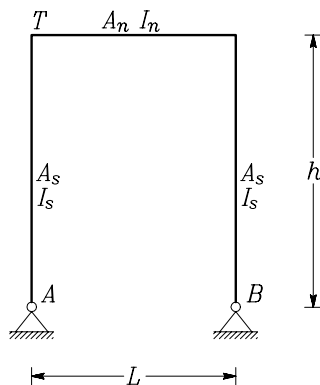
Diagram osnih sil in upogibnih momentov določenih s superpozicijo, prikazujemo na sliki 5.192.

Slika 5.192: Diagram osnih sil in upogibnih momentov na statično nedoločeni konstrukciji

Primer 5.46 Na konstrukcijo, prikazano na sliki 5.193, učinkuje enakomerna sprememba temperature $\Delta T_x = -15^\circ\text{C}$. Določimo vodoravni pomik točke T ! Pri tem upoštevajmo tudi vpliv osnih sil na pomike. Ploščina prečnega prereza in vztrajnostni moment stebrov sta $A_s = 256.8 \text{ cm}^2$ in $I_s = 2140 \text{ cm}^4$, nosilca pa $A_n = 174 \text{ cm}^2$ in $I_n = 1450 \text{ cm}^4$. Lastnosti materiala določata $E = 2.1 \cdot 10^7 \text{ kN/m}^2$ in $\alpha_T = 0.00001 \text{ (}^\circ\text{C)}^{-1}$. Višina konstrukcije je $h = 4 \text{ m}$, širina pa je $L = 3 \text{ m}$.

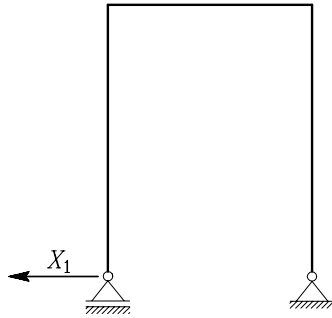

Slika 5.193: Geometrija konstrukcije

Stopnja statične nedoločenosti je $n = 1$. Osnovno konstrukcijo izberemo tako, da sprostimo vodoravni pomik v podpori A (slika 5.194).

Slika 5.194: Osnovna konstrukcija

Kinematični pogoj je

$$a_{11} X_1 + b_1 = 0.$$

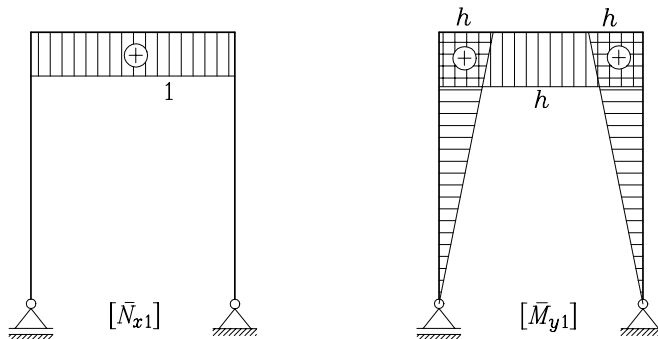
Enačbi za račun koeficientov a_{11} in b_1 sta

$$a_{11} = \sum_{\text{el}} \int_0^L \left(\frac{\bar{N}_{x1} \bar{N}_{x1}}{E A_x} + \frac{\bar{M}_{y1} \bar{M}_{y1}}{E I_y} \right) dx, \quad b_1 = \sum_{\text{el}} \int_0^L \alpha_T \Delta T_x \bar{N}_{x1} dx,$$

enačba za račun pomika u_T pa je

$$u_T = \sum_{\text{el}} \int_0^L \left(\frac{N_x^{nk} \bar{N}_{xF}}{E A_x} + \frac{M_y^{nk} \bar{M}_{yF}}{E I_y} \right) dx + \sum_{\text{el}} \int_0^L \alpha_T \Delta T_x \bar{N}_{xF} dx.$$

Notranje sile zaradi sile $\bar{X}_1 = 1$ prikazujemo na sliki 5.195.

Slika 5.195: Notranje sile zaradi sile $\bar{X}_1 = 1$

Koeficienta a_{11} in b_1 sta:

$$\begin{aligned}
 a_{11} &= \frac{1}{E A_n} \cdot L \cdot 1 \cdot 1 + \frac{1}{E I_n} L h h + \frac{2}{E I_s} \frac{h^2}{2} \frac{2}{3} h = \frac{L}{E A_n} + \frac{L h^2}{E I_n} + \frac{2}{3} \frac{h^3}{E I_s} = \\
 &= \frac{1}{2.1 \cdot 10^7} \left(\frac{3}{0.0174} + \frac{3 \cdot 4^2}{0.0000145} + \frac{2 \cdot 4^3}{0.0000214} \right) = 0.252585 \text{ m/kN}, \\
 b_1 &= \int_0^L \alpha_T \Delta T_x 1 dx = \alpha_T \Delta T_x L = 0.00001 \cdot (-15) \cdot 3 = -0.00045 \text{ m}.
 \end{aligned}$$

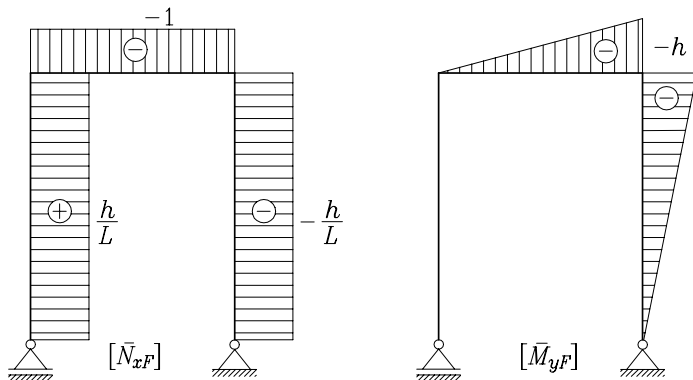
Sila X_1 je

$$X_1 = -\frac{b_1}{a_{11}} = 0.00178 \text{ kN}.$$

Notranje sile na statično nedoločeni konstrukciji izračunamo po enačbah

$$N_x^{nk} = X_1 \bar{N}_{x1}, \quad M_y^{nk} = X_1 \bar{M}_{y1},$$

saj razen spremembe temperature konstrukcija ni bila obtežena in sta zato $N_{xQ} = 0$ in $M_{yQ} = 0$. Notranje sile na statično določeni konstrukciji zaradi sile $\delta F = 1$ v točki T prikazujemo na sliki 5.196.

Slika 5.196: Notranje sile zaradi sile $\delta F = 1$

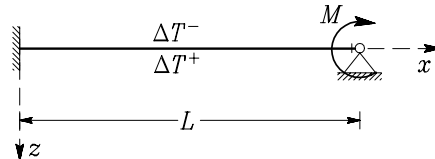
Pomik točke T določimo po enačbah (5.55). Pri tem uporabimo diagrame na slikah 5.195 in 5.196:

$$\begin{aligned}
 u_T &= -\frac{1}{E A_n} X_1 \cdot L \cdot 1 - \frac{1}{E I_n} h X_1 L \frac{h}{2} - \\
 &\quad - \frac{1}{E I_s} h X_1 \frac{h}{2} \cdot \frac{2}{3} h + \alpha_T \Delta T_x \frac{h}{L} h - \alpha_T \Delta T_x \frac{h}{L} h - \alpha_T \Delta T_x \cdot 1 \cdot L = \\
 &= -1.463 \cdot 10^{-8} - 1.404 \cdot 10^{-4} - 8.457 \cdot 10^{-5} - 8 \cdot 10^{-4} + 8 \cdot 10^{-4} + 4.5 \cdot 10^{-4} = 0.00022 \text{ m}.
 \end{aligned}$$

Zaradi enakomernega segrevanja celotne konstrukcije za 15°C se točka T premakne le za 0.22 mm. Tudi notranje sile so v tem primeru zelo majhne: $N_x = 0.00178 \text{ kN}$, $M_{y,max} = 0.00713 \text{ kNm}$.

Primer 5.47 Določimo navpični pomik pri $x = L/2$ za konstrukcijo na sliki 5.197! Pri računu upoštevajmo tudi vpliv osnih sil na pomike. Velikost momenta M je 500 kNcm, sprememba temperature na spodnji strani nosilca $\Delta T^+ = -30^\circ\text{C}$, na zgornji strani pa $\Delta T^- = 40^\circ\text{C}$. Temperaturni razteznostni koeficient je $\alpha_T = 0.00002 (\text{°C})^{-1}$. Dolžina nosilca je $L = 100$ cm, višina prečnega prereza $h = 10$ cm, ploščina in vztrajnostni moment prečnega prereza sta $A_x = 10.3 \text{ cm}^2$ in $I_y = 171 \text{ cm}^4$. Modul elastičnosti materiala je $E = 21000 \text{ kN/cm}^2$.

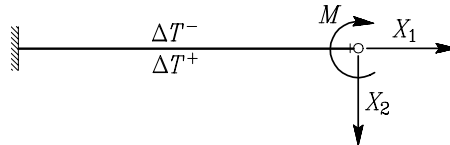

Slika 5.197: Geometrija in obtežba

Spremembe temperature ΔT_x , ΔT_y in ΔT_z so

$$\Delta T_x = \frac{40 - 30}{2} = 5^\circ\text{C}, \quad \Delta T_z = \frac{-30 - 40}{10} = -7^\circ\text{C/cm}, \quad \Delta T_y = 0^\circ\text{C/cm}.$$

Stopnja statične nedoločenosti je $n = 2$. Osnovno konstrukcijo tvorimo tako, da odstranimo levo podoro in s tem dobimo preprost konzolni nosilec (slika 5.198).

Slika 5.198: Osnovna konstrukcija

Kinematična pogoja za račun sil X_1 in X_2 sta:

$$\begin{aligned} a_{11}X_1 + a_{12}X_2 + b_1 &= 0, \\ a_{21}X_1 + a_{22}X_2 + b_2 &= 0. \end{aligned}$$

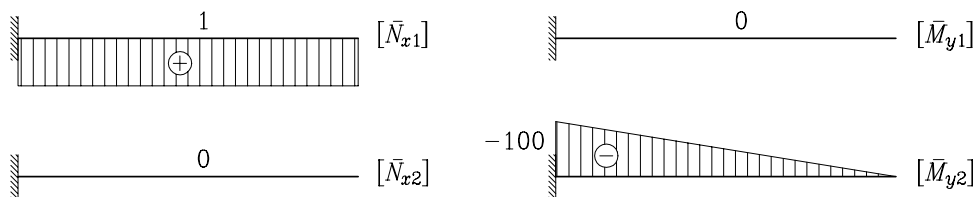
Notranje sile na osnovni konstrukciji zaradi zunanje obtežbe prikazujemo na sliki 5.199.

Slika 5.199: Notranje sile zaradi zunanje obtežbe

Notranje sile zaradi sil $\bar{X}_1 = 1$ in $\bar{X}_2 = 1$ prikazujemo na sliki 5.200.

Slika 5.200: Notranje sile zaradi sil $\bar{X}_1 = 1$ in $\bar{X}_2 = 1$

Koeficienti a_{ij} in b_i so:

$$a_{11} = \frac{L}{EA_x} = \frac{100}{21000 \cdot 10.3} = 0.000462321,$$

$$a_{12} = 0,$$

$$a_{22} = \frac{L^3}{3EI_y} = \frac{100^3}{3 \cdot 21000 \cdot 171} = 0.0928247,$$

$$b_1 = \int_0^L \alpha_T \Delta T_x \bar{N}_{x1} dx = 0.00002 \cdot 5 \cdot 1 \cdot 100 = 0.01,$$

$$b_2 = \frac{1}{EI_y} \cdot M \cdot L \cdot \frac{L}{2} + \int_0^L \alpha_T \Delta T_z \bar{M}_{y2} dx = \frac{500 \cdot 100^2}{2 \cdot 21000 \cdot 171} - 0.00002 \cdot (-7) \cdot \frac{100^2}{2} = 1.39618.$$

Rešitev sistema enačb je:

$$X_1 = -21.63 \text{ kN}, \quad X_2 = -15.04 \text{ kN}.$$

Račun notranjih sil na statično nedoločeni konstrukciji:

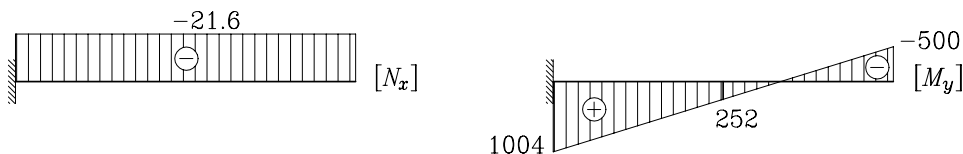
$$M_y(x=0) = -M - L X_2 = -500 - 100 \cdot (-15.04) = 1004 \text{ kNcm},$$

$$M_y(x=L/2) = -M - \frac{L}{2} X_2 = -500 - 50 \cdot (-15.04) = 252 \text{ kNcm},$$

$$M_y(x=L) = -M = -500 \text{ kNcm},$$

$$N_x = X_1 = -21.63 \text{ kN}.$$

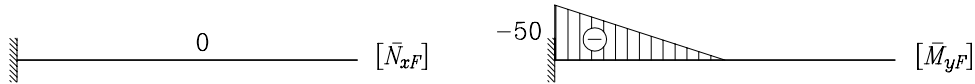
Potek notranjih sil na statično nedoločeni konstrukciji prikazujemo na sliki 5.201.

Slika 5.201: Notranje sile na statično nedoločeni konstrukciji

Za račun navpičnega pomika pri $x = L/2$ moramo izračunati notranje sile na statično določeni konstrukciji zaradi $\delta F = 1$ (slika 5.202).

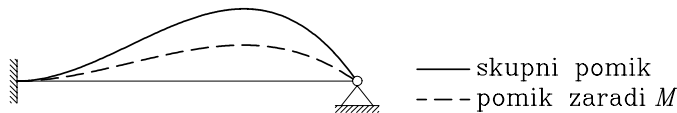

Slika 5.202: Notranje sile na osnovni konstrukciji zaradi $\delta F = 1$

Pomik $w(L/2)$ je

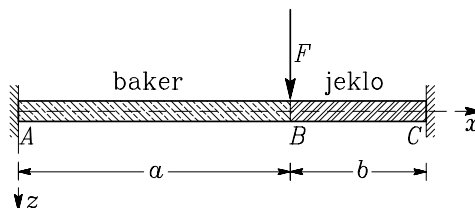
$$w(L/2) = \int_0^L \frac{M_y^{nk} \bar{M}_{yF}}{EI_y} dx + \int_0^L \alpha_T \Delta T_z \bar{M}_{yF} dx = \frac{1}{21000 \cdot 171} \cdot \frac{-100}{2} \cdot 50 \cdot \frac{1}{2} \left(252 + \frac{2}{3} 752 \right) + 0.00002 \cdot (-7) \cdot \frac{-100}{2} \cdot 50 \cdot \frac{1}{2} = -0.26226 + 0.175 = -0.087 \text{ cm}.$$

Na sliki 5.203 prikazujemo deformirano lego zaradi obtežbe z momentom M in zaradi skupne obtežbe z momentom in temperaturno razliko.

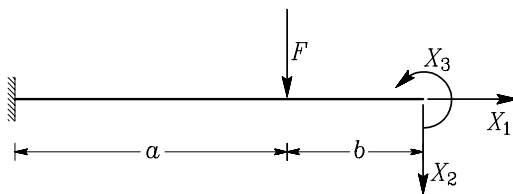
Slika 5.203: Pomiki zaradi momenta M in zaradi skupnega vpliva M in spremembe temperature

Primer 5.48 Nosilec na sliki 5.204 je togo vpet v obeh krajiščih. Levi del nosilca dolžine $a = 2$ m je iz bakra, desni del dolžine $b = 1$ m pa iz jekla. Po namestitvi nosilca povečamo temperaturo za 50°C ter obtežimo nosilec s silo F . Določimo diagrama osnih sil in upogibnih momentov ter vodoravni pomik točke C ! Velikost sile F je 100 kN, vztrajnostni moment I_y nosilca je 1000 cm^4 , ploščina A_x prečnega prereza pa 100 cm^2 . Modul elastičnosti E_b bakra je 10000 kN/cm^2 , modul elastičnosti E_j jekla pa 21000 kN/cm^2 . Temperaturni razteznostni koeficient α_b bakra je $1.65 \cdot 10^{-5} (1/^\circ\text{C})$, temperaturni razteznostni koeficient α_j jekla pa $1.25 \cdot 10^{-5} (1/^\circ\text{C})$.

Slika 5.204: Levi del nosilca je iz bakra, desni pa iz jekla

Konstrukcija je trikrat statično nedoločena. Osnovno konstrukcijo, ki jo izberemo tako, da odstranimo podporo B , prikazujemo na sliki 5.205.

Slika 5.205: Vpliv podpore B nadomestimo z neznanimi silama X_1 in X_2 ter neznanim momentom X_3

Sili X_1 in X_2 ter moment X_3 izračunamo iz kinematičnih pogojev:

$$\begin{aligned} a_{11} X_1 + a_{12} X_2 + a_{13} X_3 + b_1 &= 0, \\ a_{21} X_1 + a_{22} X_2 + a_{23} X_3 + b_2 &= 0, \\ a_{31} X_1 + a_{32} X_2 + a_{33} X_3 + b_3 &= 0. \end{aligned} \quad (5.62)$$

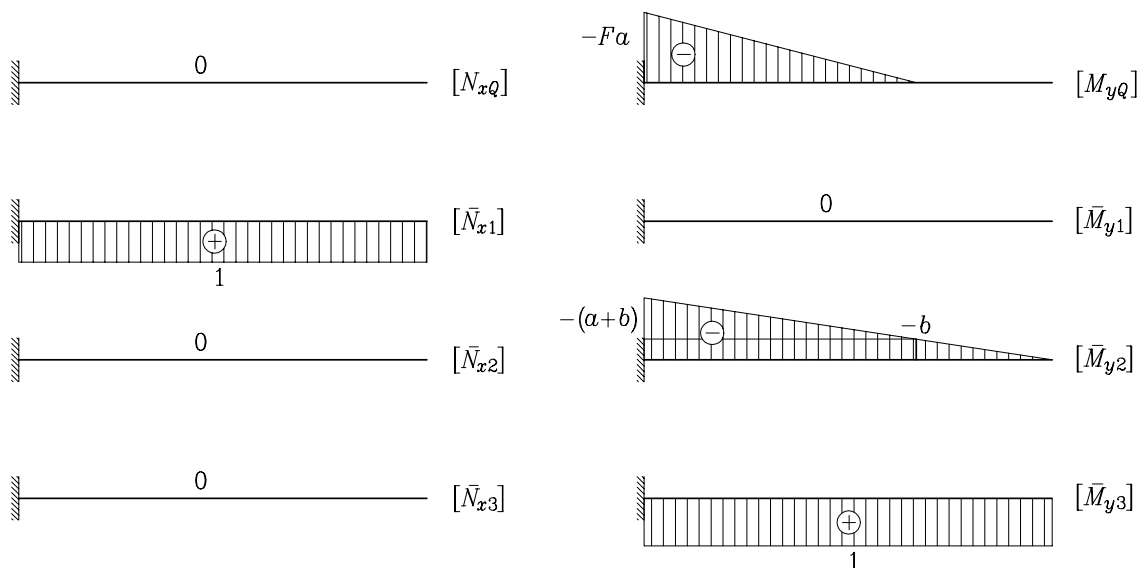
Koeficiente a_{ij} in b_i izračunamo iz enačb:

$$a_{ij} = \sum_{\text{el}} \int_0^L \left(\frac{\bar{N}_{xi} \bar{N}_{xj}}{E A_x} + \frac{\bar{M}_{yi} \bar{M}_{yj}}{E I_y} \right) dx$$

in

$$b_i = \sum_{\text{el}} \int_0^L \left(\frac{\bar{N}_{xi} N_{xQ}}{E A_x} + \frac{\bar{M}_{yi} M_{yQ}}{E I_y} + \alpha_T \Delta T_x \bar{N}_{xi} \right) dx.$$

Diagrame osne sile in upogibnega momenta na osnovni konstrukciji zaradi sile F ter zaradi sil $X_1 = 1$, $X_2 = 1$ in $X_3 = 1$ prikazujemo na sliki 5.206.

Slika 5.206: Oсна sila in upogibni moment na osnovni konstrukciji

Račun koeficientov a_{ij} in b_i določimo iz diagramov na sliki 5.218:

$$a_{11} = \frac{a}{E_b A_b} + \frac{b}{E_j A_j},$$

$$a_{22} = \frac{1}{E_b I_b} \left[b a \left(b + \frac{a}{2} \right) + \frac{a a}{2} \left(\frac{2}{3} a + b \right) \right] + \frac{1}{E_j I_j} \frac{b b}{2} \frac{2}{3} b = \frac{1}{E_b I_b} \left[b^2 a + a^2 b + \frac{a^3}{3} \right] + \frac{1}{E_j I_j} \frac{b^3}{3},$$

$$a_{33} = \frac{a}{E_b I_b} + \frac{b}{E_j I_j},$$

$$a_{12} = 0,$$

$$a_{13} = 0,$$

$$a_{23} = -\frac{1}{E_b I_b} \left[a \cdot 1 \left(b + \frac{a}{2} \right) \right] - \frac{1}{E_j I_j} b \cdot 1 \cdot \frac{b}{2} = -\frac{a}{E_b I_b} \left(b + \frac{a}{2} \right) - \frac{b^2}{2 E_j I_j},$$

$$b_1 = \alpha_b \Delta T_x a + \alpha_j \Delta T_x b,$$

$$b_2 = \frac{1}{E_b I_b} \frac{F a a}{2} \left(b + \frac{2}{3} a \right) = \frac{F a^2}{2 E_b I_b} \left(b + \frac{2}{3} a \right),$$

$$b_3 = -\frac{1}{E_b I_b} \frac{F a a}{2} \cdot 1 = -\frac{F a^2}{2 E_b I_b}.$$

Vstavimo številke in dobimo

$$a_{11} = \frac{200}{10000 \cdot 100} + \frac{100}{21000 \cdot 100} = 0.000247619,$$

$$a_{22} = \frac{1}{10000 \cdot 1000} \left(100^2 \cdot 200 + 200^2 \cdot 100 + \frac{200^3}{3} \right) + \frac{1}{21000 \cdot 1000} \frac{100^3}{3} = 0.88254,$$

$$a_{33} = \frac{200}{10000 \cdot 1000} + \frac{100}{21000 \cdot 1000} = 0.0000247619,$$

$$a_{12} = 0,$$

$$a_{13} = 0,$$

$$a_{23} = -\frac{1}{10000 \cdot 1000} [200 (100 + 100)] - \frac{1}{21000 \cdot 1000} \frac{100^2}{2} = -0.0042381,$$

$$b_1 = (1.65 \cdot 10^{-5} \cdot 200 + 1.25 \cdot 10^{-5} \cdot 100) \cdot 50 = 0.2275,$$

$$b_2 = \frac{1}{10000 \cdot 1000} \frac{100 \cdot 200^2}{2} \left(100 + \frac{2}{3} 200 \right) = 46.6667,$$

$$b_3 = -\frac{1}{10000 \cdot 1000} \frac{100 \cdot 200^2}{2} = -0.2.$$

Kinematične enačbe (5.62) rešimo in dobimo:

$$X_1 = -918.750 \text{ kN}, \quad X_2 = -79.1222 \text{ kN}, \quad X_3 = -5465.14 \text{ kNcm}.$$

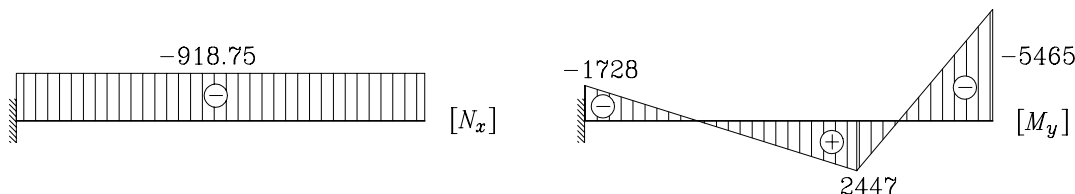
Izračunajmo vrednosti upogibnega momenta v točkah A , B in C na statično nedoločeni konstrukciji:

$$M_{yA} = -F a - (a + b) X_2 + X_3 = -1728.5 \text{ kNcm},$$

$$M_{yB} = X_3 = -5465.1 \text{ kNcm},$$

$$M_{yC} = -b X_2 + X_3 = 2447.1 \text{ kNcm},$$

Na sliki 5.207 prikazujemo diagram osne sile in upogibnega momenta na statično nedoločeni konstrukciji.

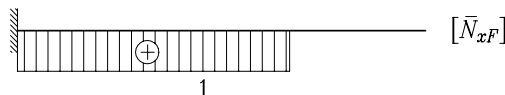

Slika 5.207: Diagram osne sile in upogibnega momenta na statično nedoločeni konstrukciji

V enačbi za račun pomika u_C upoštevamo le vpliv osnih sil, upogibnih momentov in temperaturne spremembe ΔT_x :

$$u_C = \sum_{\text{el}} \int_0^L \left(\frac{\bar{N}_{xF} N_x^{nk}}{E A_x} + \frac{\bar{M}_{yF} M_y^{nk}}{E I_y} + \alpha_T \Delta T_x \bar{N}_{xF} \right) dx.$$

Na sliki 5.208 prikazujemo diagram osne sile zaradi virtualne sile $\delta F_{Cx} = 1$ na statično določeni konstrukciji.

Slika 5.208: Diagram osne sile zaradi $\delta F_{Cx} = 1$ na osnovni konstrukciji

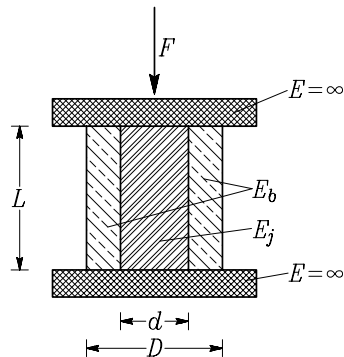
Pomik u_C je

$$u_C = \frac{-918.75 \cdot 200 \cdot 1}{10000 \cdot 100} + 1.65 \cdot 10^{-5} \cdot 50 \cdot 200 \cdot 1 = -0.01875 \text{ cm}.$$

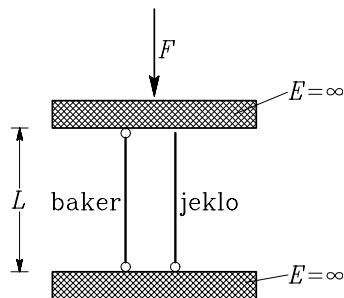
Primer 5.49 Jekleni valj premera d in bakrena cev zunanjega premera D na sliki 5.209 sta položeni med dve neskončno togi plošči. Stik med ploščama ter valjem in cevjo ne more prenesti nateznih napetosti, poleg tega je trenje na tem stiku zanemarljivo. Ker je tudi trenje med valjem in cevjo zanemarljivo, nastopi v valju in cevi enoosno napetostno stanje, kjer je edina od nič različna napetost σ_{xx} . Na plošči delujeta sili F tako, kot kaže slika 5.209. Določimo vzdolžno normalno napetost σ_{xx} v valju in v cevi, če temperaturo povečamo za 50°C ! Velikost sile F je 450 kN, premer $d = 100$ mm, premer D pa 200 mm. Modul elastičnosti bakra E_b je 11000 kN/cm^2 , modul elastičnosti jekla E_j pa 20000 kN/cm^2 . Temperaturni razteznostni koeficient jekla je $\alpha_{Tj} = 1.2 \cdot 10^{-5} (1/^\circ\text{C})$, bakra pa $\alpha_{Tb} = 1.7 \cdot 10^{-5} (1/^\circ\text{C})$.

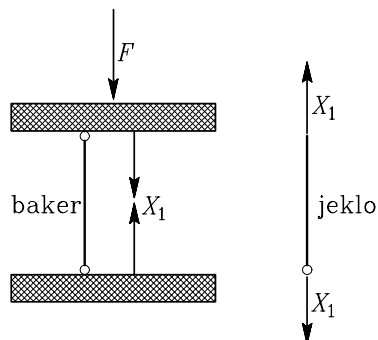

Slika 5.209: Na jekleni valj in bakreno cev delujeta sila F in sprememba temperature ΔT

Ker je $\alpha_{Tb} > \alpha_{Tj}$, se bakrena cev pri enakem zvišanju temperature bolj raztegne kot jekleni valj ($\Delta u = \alpha \Delta T L$). Zato lahko pričakujemo, da se bo pri določenem zvišanju temperature bakrena cev toliko raztegnila, da bo prevzel celotno silo F , medtem ko bo sila v jeklenem valju enaka nič. Izračunajmo najprej temperaturo, pri kateri bo sila v jeklenem valju enaka nič. Računski model prikazujemo na sliki 5.210.

Slika 5.210: Imamo dve neznani sili N_j in N_b ter eno ravnotežno enačbo

Konstrukcija je enkrat statično nedoločena. Za neznano silo X_1 izberimo silo v jeklenem valju (slika 5.211).

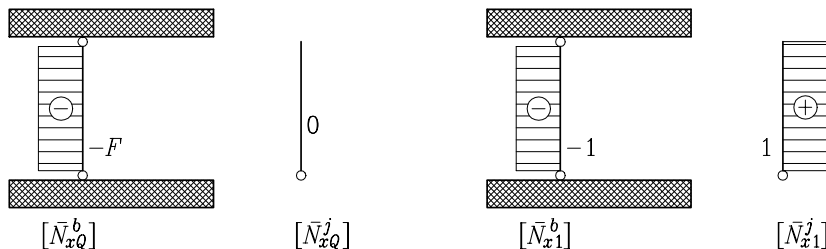
Slika 5.211: Osnovna konstrukcija

Kinematični pogoj zapišemo z enačbo

$$a_{11} X_1 + b_1 = 0.$$

Na sliki 5.212 prikazujemo potek osne sile zaradi sile F ter zaradi sile $X_1 = 1$.

Slika 5.212: Potek osne sile zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$

Koeficienta a_{11} in b_1 izračunamo po enačbah:

$$a_{11} = \frac{1}{E_b A_b} \cdot (-1) \cdot L \cdot (-1) + \frac{1}{E_j A_j} \cdot 1 \cdot L \cdot 1 = \frac{L}{E_b A_b} + \frac{L}{E_j A_j},$$

$$b_1 = \frac{1}{E_b A_b} (-F) \cdot L \cdot (-1) + \alpha_{Tb} \Delta T \cdot (-1) \cdot L + \alpha_{Tj} \Delta T \cdot 1 \cdot L = \frac{F L}{E_b A_b} + \Delta T L (\alpha_{Tj} - \alpha_{Tb}).$$

Kinematični pogoj je:

$$\left(\frac{L}{E_b A_b} + \frac{L}{E_j A_j} \right) X_1 + \frac{F L}{E_b A_b} + \Delta T L (\alpha_{Tj} - \alpha_{Tb}) = 0.$$

Če je sila $X_1 = 0$, dobimo:

$$\Delta T = \frac{F}{E_b A_b (\alpha_{Tb} - \alpha_{Tj})}.$$

Izračunajmo ploščino prečnega prereza bakrene cevi

$$A_b = \frac{\pi (20^2 - 10^2)}{4} = 235.6194 \text{ cm}^2.$$

Sprememba temperature, pri kateri prevzame vso silo valj je enaka

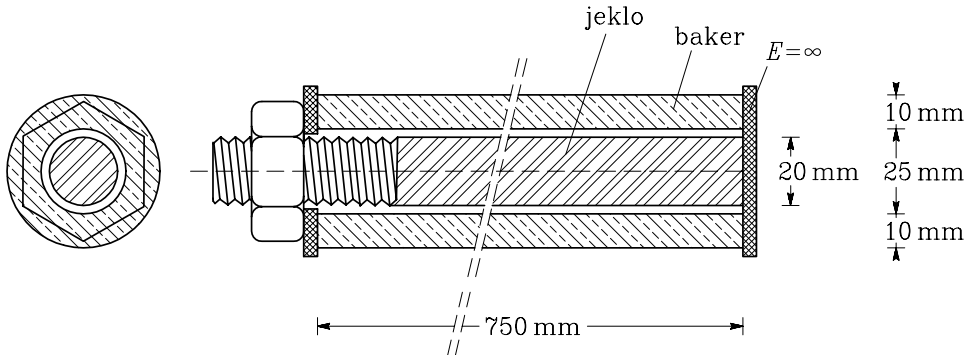
$$\Delta T = \frac{450}{11000 \cdot 235.6194 (1.7 - 1.2) \cdot 10^{-5}} = 34.72^\circ\text{C}.$$

Tako ugotovimo, da pri $\Delta T = 50^\circ\text{C}$ prevzame vso silo bakreni valj. Napetosti sta torej

$$\sigma_{xxj} = 0, \quad \sigma_{xxb} = -\frac{450}{235.6194} = -1.91 \text{ kN/cm}^2.$$

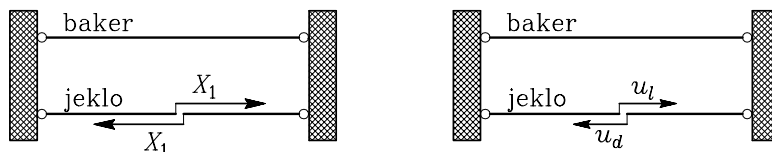

Primer 5.50 Jekleni vijak na sliki 5.213 je nameščen v bakreni cevi. Matica je zategnjena toliko, da v vijaku in cevi ni napetosti. Kolikšne so napetosti v vijaku in cevi, če matico zavrtimo za 90° . En navoj vijaka oziroma matice je 3 mm. Modul elastičnosti E_b bakra je 10000 kN/cm^2 , modul elastičnosti E_j jekla pa 21000 kN/cm^2 .

Slika 5.213: Zategovanje matice povzroči nateg v jeklenem vijaku in tlak v bakreni cevi

Osnovno konstrukcijo izberemo tako, da prerežemo vijak (glej sliko 5.214). Izračunati moramo silo N_v v vijaku in silo N_c v cevi pri čemer imamo na razpolago le eno ravnotežno enačbo in sicer $\sum X = 0$. Zato je naloga enkrat statično nedoločena. Izračunati moramo velikost sile X_1 . Vsiljeni pomik zaradi zasuka matice znaša $\Delta u = u_L - u_D = 0.25 \cdot 3 = 0.75 \text{ mm}$.

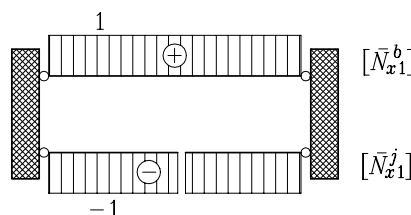

Slika 5.214: Osnovno konstrukcijo izberemo tako, da prerežemo vijak

Kinematični pogoj, iz katerega izračunamo neznano silo X_1 , zapišemo z enačbo:

$$a_{11} X_1 + b_1 = \Delta u.$$

Na sliki 5.215 prikazujemo notranji sili zaradi sile $X_1 = 1$ v osnovni konstrukciji.

Slika 5.215: Velikost natezne sile v jeklenem vijaku ter tlačne sile v bakreni cevi je 1

Koeficient b_1 je enak nič, koeficient a_{11} pa izračunamo po enačbi

$$a_{11} = \frac{1}{E_b A_c} \cdot 1 \cdot L \cdot 1 + \frac{1}{E_j A_v} \cdot 1 \cdot L \cdot 1 = \frac{L}{E_b A_c} + \frac{L}{E_j A_v}.$$

Ploščini A_c prereza cevi in A_v vijaka sta:

$$A_c = \frac{\pi}{4} (4.5^2 - 2.5^2) = 10.996 \text{ cm}^2, \quad A_v = \pi r^2 = \pi 1^2 = 3.14 \text{ cm}^2.$$

Tako dobimo

$$\left(\frac{L}{E_b A_c} + \frac{L}{E_j A_v} \right) X_1 = \Delta u.$$

oziroma silo $X_1 \equiv N_v$:

$$X_1 = \frac{\Delta u E_b A_c E_j A_v}{L (E_j A_v + E_b A_c)}.$$

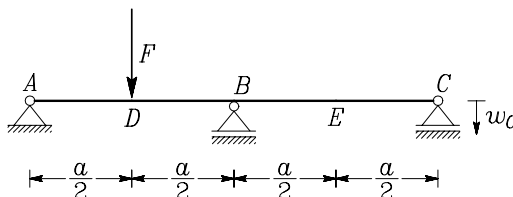
Vstavimo podatke in dobimo

$$X_1 = \frac{0.075 \cdot 10^4 \cdot 10.996 \cdot 2.1 \cdot 10^4 \cdot 3.14}{75 \cdot (2.1 \cdot 10^4 \cdot 3.14 + 10^4 \cdot 10.996)} = 41.233 \text{ kN} \equiv N_v.$$

Napetost v vijaku $\sigma_{xxv} = X_1/A_v$, v cevi pa $-\sigma_{xxc} = -X_1/A_c$:

$$\sigma_{xxv} = \frac{X_1}{A_v} = \frac{41.233}{3.14} = 13.125 \text{ kN/cm}^2, \quad \sigma_{xxc} = -\frac{X_1}{A_c} = -\frac{41.233}{10.996} = -3.750 \text{ kN/cm}^2.$$

Primer 5.51 Za konstrukcijo na sliki 5.216 določimo diagram upogibnih momentov in navpični pomik w_D točke D . Podpora C se premakne v smeri osi z za 2 cm, velikost sile F je 15 kN. Razdalja a je 2 m, vztrajnostni moment I_y prečnega prereza nosilca je $4.5 \cdot 10^{-4} \text{ m}^4$, modul elastičnosti materiala pa 20000 kN/cm^2 .

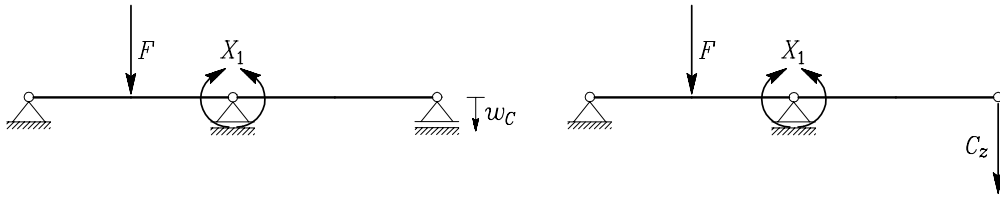
Slika 5.216: Podpora C se premakne za w_C

Konstrukcija je enkrat statično nedoločena $n = 2 + 1 + 1 - 3 = 1$. Računanje neznane sile X_1 prikažimo za tri različne osnovne konstrukcije.

A) Prvi primer osnovne konstrukcije

Na sliki 5.217 prikazujemo osnovno konstrukcijo za primer, ko v nosilec nad podporo B vstavimo členek, ki dovoli medsebojni zasuk sosednjih elementov. Na sliki 5.217 prikazujemo tudi virtualno obtežbo δX_1 na osnovni konstrukciji ter reakcijo δC , ki opravi delo na predpisanem pomiku w_C podpore C .

Slika 5.217: Prvi primer izbrane osnovne konstrukcije

Velikost reakcije δC zaradi momentov δX_1 na osnovni konstrukciji izračunamo iz ravnotežne enačbe

$$\sum_{BC} M_y^B = 0 \rightarrow \delta C a + \delta X_1 = 0 \rightarrow \delta C = -\frac{\delta X_1}{a}.$$

Delo virtualnih sil (δX_1 in δC) na resničnih pomikih zapišemo takole:

$$\delta W_z^* = \delta X_1 \omega_{By}^l - \delta X_1 \omega_{By}^d + \delta C w_C = \delta X_1 \left[(\omega_{By}^l - \omega_{By}^d) - \frac{w_C}{a} \right] = -\delta X_1 \frac{w_C}{a},$$

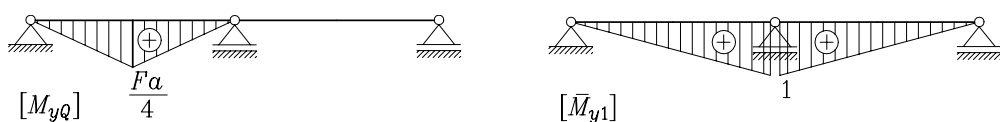
pri čemer smo upoštevali, da morata biti zasuka na levi in desni strani podpore enaka ($\omega_{By}^l = \omega_{By}^d$). Delo virtualnih napetosti na resničnih deformacijah zapišemo z enačbo

$$\delta W_n^* = \delta X_1 (a_{11} X_1 + b_1).$$

Zapišemo izrek o virtualnih silah $\delta W_n^* - \delta W_z^* = 0$ za obravnavani primer in dobimo kinematični pogoj za račun neznane sile X_1

$$a_{11} X_1 + b_1 + \frac{w_C}{a} = 0.$$

Na sliki 5.218 prikazujemo upogibni moment na osnovni konstrukciji zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$.

Slika 5.218: Upogibni moment na osnovni konstrukciji zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$.

Koeficienta a_{11} in b_1 sta

$$a_{11} = \frac{1}{E I_y} \frac{1}{2} \frac{a}{3} \frac{2}{3} \cdot 1 \cdot 2 = \frac{2a}{3 E I_y},$$

$$b_1 = \frac{1}{E I_y} \frac{F a}{4} a \frac{1}{2} \frac{1}{2} = \frac{1}{E I_y} \left(\frac{F a}{4} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{3} + \frac{F a}{4} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \frac{2}{3} \right) = \frac{F a^2}{16 E I_y}.$$

Moment v nosilcu nad podporo B izračunamo iz kinematičnega pogoja

$$X_1 = -\frac{3 F a}{32} - \frac{w_C 3 E I_y}{2 a^2} = -2.8125 - 67.50 = -70.3125 \text{ kNm} \equiv M_{By}.$$

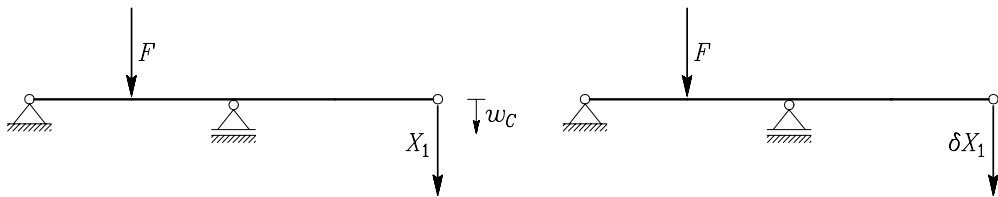
Izračunajmo še upogibni moment v točkah D in E :

$$M_{Dy} = \frac{F a}{4} + \frac{X_1}{2} = -27.656 \text{ kNm},$$

$$M_{Ey} = \frac{X_1}{2} = -35.156 \text{ kNm}.$$

B) Drugi primer osnovne konstrukcije

Na sliki 5.219 prikazujemo osnovno konstrukcijo za primer, ko podporo C odstranimo in njen vpliv nadomestimo z neznano silo X_1 . Na sliki 5.219 prikazujemo tudi virtualno obtežbo δX_1 na osnovni konstrukciji.

Slika 5.219: Drugi primer izbrane osnovne konstrukcije

Delo virtualne sile δX_1 na resničnem pomiku zapišemo z enačbo

$$\delta W_z^* = \delta X_1 w_C.$$

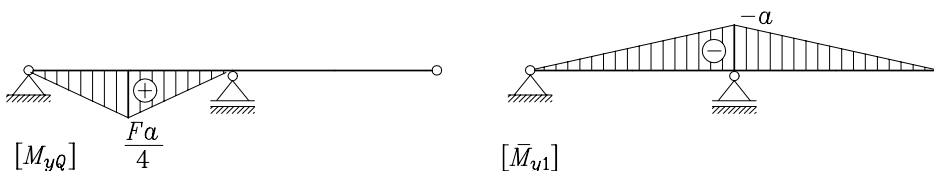
Delo virtualnih napetosti na resničnih deformacijah zapišemo z enačbo

$$\delta W_n^* = \delta X_1 (a_{11} X_1 + b_1).$$

Zapišemo izrek o virtualnih silah $\delta W_n^* - \delta W_z^* = 0$ za obravnavani primer in dobimo kinematični pogoj za račun neznanne sile X_1 :

$$a_{11} X_1 + b_1 = w_C.$$

Na sliki 5.220 prikazujemo upogibni moment na osnovni konstrukciji zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$.

Slika 5.220: Upogibni moment na osnovni konstrukciji zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$

Koeficienta a_{11} in b_1 sta

$$a_{11} = \frac{1}{E I_y} \frac{a}{2} \frac{a}{3} \frac{2}{3} a \cdot 2 = \frac{2 a^3}{3 E I_y},$$

$$b_1 = -\frac{1}{E I_y} \left(\frac{F a}{4} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \frac{a}{3} + \frac{F a}{4} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \frac{2 a}{3} \right) = -\frac{F a^3}{16 E I_y}.$$

Reakcijo B_z izračunamo iz kinematičnega pogoja

$$X_1 = \frac{3 F}{32} + \frac{w_C}{2 a^3} \frac{3 E I_y}{3} = 1.406 + 33.75 = 35.156 \text{ kN} \equiv B_z.$$

Izračunajmo še upogibni moment v točkah B , D in E :

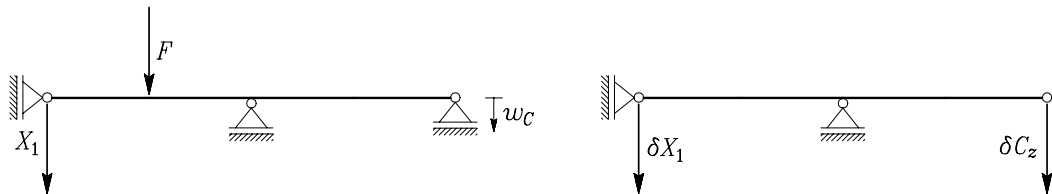
$$M_{By} = -a X_1 = -70.312 \text{ kNm},$$

$$M_{Dy} = \frac{F a}{4} - \frac{X_1 a}{2} = -27.656 \text{ kNm},$$

$$M_{Ey} = -\frac{a X_1}{2} = -35.156 \text{ kNm}$$

C) Tretji primer osnovne konstrukcije

Na sliki 5.221 prikazujemo osnovno konstrukcijo za primer, ko v podpori A odstranimo vez za navpični pomik in vpliv odstranjene vezi nadomestimo z neznano silo X_1 . Na sliki 5.221 prikazujemo tudi virtualno obtežbo δX_1 na osnovni konstrukciji.

Slika 5.221: Tretji primer izbrane osnovne konstrukcije

Velikost reakcije δC zaradi sile δX_1 na osnovni konstrukciji izračunamo iz ravnotežne enačbe:

$$-\delta C a + \delta X_1 a = 0 \quad \rightarrow \quad \delta C = \delta X_1.$$

Delo virtualnih sil δX_1 in δC na resničnih pomikih zapišemo takole:

$$\delta W_z^* = \delta X_1 w_A + \delta C w_C = \delta X_1 w_C,$$

pri čemer smo upoštevali, da je pomik w_A enak nič. Delo virtualnih napetosti na resničnih deformacijah zapišemo z enačbo:

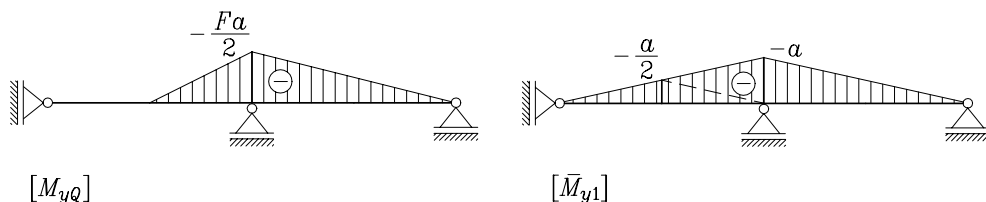
$$\delta W_n^* = \delta X_1 (a_{11} X_1 + b_1).$$

Zapišemo izrek o virtualnih silah $\delta W_n^* - \delta W_z^* = 0$ za obravnavani primer in dobimo kinematični pogoj za račun neznane sile X_1 :

$$a_{11} X_1 + b_1 = w_C.$$

Na sliki 5.222 prikazujemo upogibni moment na osnovni konstrukciji zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$.

Slika 5.222: Upogibni moment na osnovni konstrukciji zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$

Koeficienta a_{11} in b_1 sta:

$$a_{11} = \frac{1}{E I_y} \frac{a}{2} \frac{a}{2} \frac{2}{3} a \cdot 2 = \frac{2 a^3}{3 E I_y},$$

$$b_1 = \frac{1}{E I_y} \frac{F a}{2} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \left(\frac{1}{3} \frac{a}{2} + \frac{2}{3} a \right) + \frac{1}{E I_y} \frac{F a}{2} \frac{a}{2} \frac{2}{3} a = \frac{13 F a^3}{48 E I_y}.$$

Reakcijo A_z izračunamo iz kinematičnega pogoja:

$$X_1 = -\frac{39 F}{96} + \frac{w_C 3 E I_y}{2 a^3} = -6.09375 + 33.75 = 27.656 \text{ kN} \equiv A_z.$$

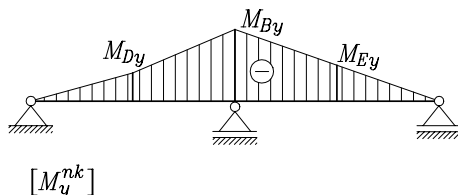
Izračunajmo še upogibni moment v točkah B , D in E

$$M_{By} = -\frac{F a}{2} - a X_1 = -70.312 \text{ kNm},$$

$$M_{Dy} = -\frac{a}{2} X_1 = -27.656 \text{ kNm},$$

$$M_{Ey} = -\frac{F a}{4} - \frac{a}{2} X_1 = -35.156 \text{ kNm}.$$

Diagram upogibnega momenta je enak za vse tri izbrane osnovne konstrukcije in ga prikazujemo na sliki 5.223.

Slika 5.223: Upogibni moment na statično nedoločeni konstrukciji

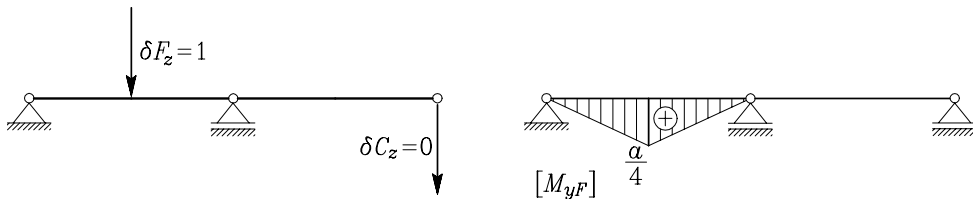

Tudi računanje navpičnega pomika w_D točke D prikažimo za tri različno izbrane osnovne konstrukcije.

A) Prvi primer osnovne konstrukcije

Na sliki 5.224 prikazujemo osnovno konstrukcijo za primer, ko v nosilec nad podporo B vstavimo členek. Na tako konstrukcijo postavimo v točko D navpično virtualno silo $\delta F_z = 1$. Reakcija δC je v tem primeru enaka nič. Zato je $\delta W_z^*(\delta F_z) = \delta F_z w_D$. Na sliki 5.224 prikazujemo tudi pripadajoči potek upogibnega momenta.

Slika 5.224: Upogibni moment za prvi primer osnovne konstrukcije zaradi sile $\delta F_z = 1$

Pomik w_D izračunamo po enačbi

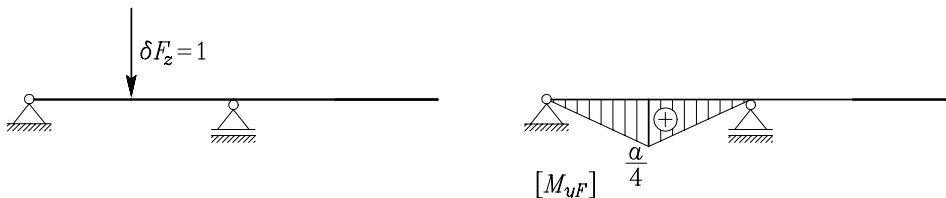
$$w_D = \sum_{\text{el}} \int_0^L \frac{\bar{M}_{yF} M_y^{nk}}{E I_y} dx.$$

Ob upoštevanju diagramov na slikah 5.223 in 5.224 dobimo

$$w_D = \frac{1}{E I_y} \left[M_{Dy} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \frac{2}{3} \frac{a}{4} + \frac{a}{4} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \left(\frac{2}{3} M_{Dy} + \frac{1}{3} M_{By} \right) \right] = -0.001675 \text{ m}.$$

B) Drugi primer osnovne konstrukcije

Na sliki 5.225 prikazujemo osnovno konstrukcijo za primer, ko v desno podporo C vstavimo vez, ki dovoli navpični pomik (desno podporo odstranimo). Na tako konstrukcijo postavimo v točko D navpično virtualno silo $\delta F_z = 1$. Reakcija δC je v tem primeru enaka nič. Zato je $\delta W_z^*(\delta F_z) = \delta F_z w_D$. Na sliki 5.225 prikazujemo tudi pripadajoči potek upogibnega momenta zaradi virtualne sile δF_z .

Slika 5.225: Upogibni moment za drugi primer osnovne konstrukcije zaradi sile $\delta F_z = 1$

Ker sta diagrama $\bar{M}_{yF}$ in M_y^{nk} enaka kot v primeru A, je pomik w_D enak

$$w_D = -0.001675 \text{ m.}$$

A) Tretji primer osnovne konstrukcije

Na sliki 5.226 prikazujemo osnovno konstrukcijo za primer, ko podporo A spremenimo tako, da dovoli navpični pomik. Na tako konstrukcijo postavimo v točko D navpično virtualno silo $\delta F_z = 1$. Reakcija δC je v tem primeru različna od nič. Izračunamo jo iz ravnotežne enačbe

$$\sum M_Y^B = 0 \rightarrow \delta F_z \frac{a}{2} - \delta C a = 0 \rightarrow \delta C = \frac{\delta F_z}{2}.$$

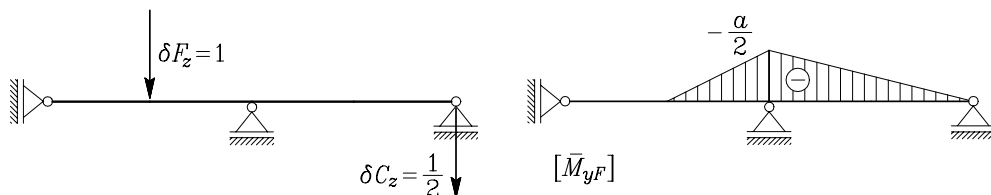
Zato je δW_z^* enak

$$\delta W_z^* = \delta F_z w_D + \delta C w_C = \delta F_z \left(w_D + \frac{w_C}{2} \right).$$

Enačba za račun pomika w_D ima v tem primeru naslednjo obliko:

$$w_D + \frac{w_C}{2} = \sum_{\text{el}} \int_0^L \frac{\bar{M}_{yF} M_y^{nk}}{E I_y} dx.$$

Na sliki 5.226 prikazujemo tudi pripadajoči potek upogibnega momenta zaradi virtualne sile $\delta F_z = 1$.

Slika 5.226: Upogibni moment za tretji primer osnovne konstrukcije zaradi sile $\delta F_z = 1$

Pomik w_D določimo ob upoštevanju diagramov na slikah 5.223 in 5.226

$$w_D + \frac{w_C}{2} = \frac{1}{E I_y} \left[-\frac{a}{2} \frac{a}{2} \frac{1}{2} \left(\frac{1}{3} M_{Dy} + \frac{2}{3} M_{By} \right) - \frac{a}{2} \frac{a}{2} \frac{2}{3} M_{By} \right] = 0.008325.$$

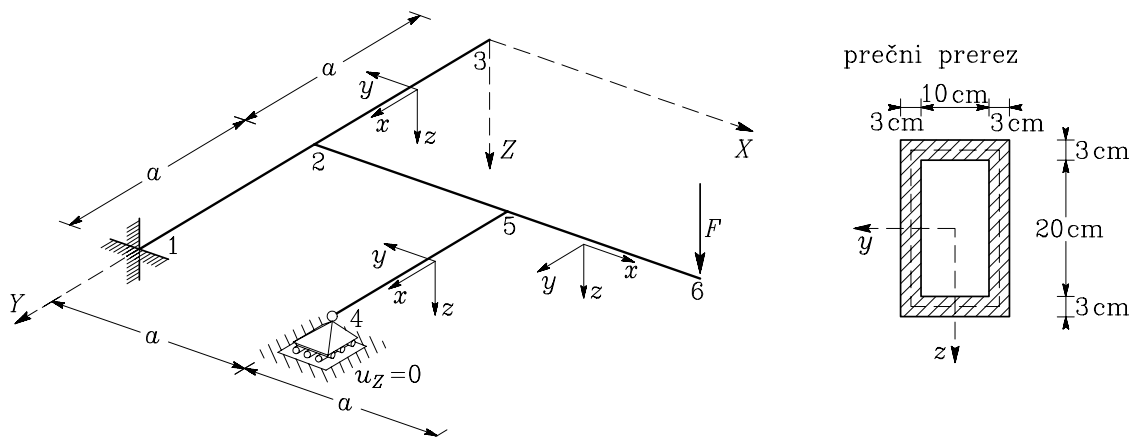
V zadnjo enačbo vstavimo $w_C = 0.02 \text{ m}$ in izračunamo

$$w_D = -0.01 + 0.008325 = -0.001675 \text{ m.}$$

Vidimo, da smo z vsemi tremi osnovnimi konstrukcijami izračunali enako velikost pomika w_D .

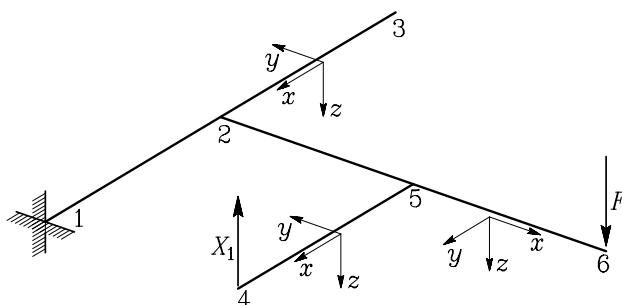
Primer 5.52 Za konstrukcijo s tankostenskim prečnim prerezom z eno odprtino na sliki 5.227 določimo diagram upogibnih momentov! Velikost sile F je 1 kN, razdalja a je 2 m, modul elastičnosti E materiala je 20000 kN/cm², Poissonov količnik ν pa 0.3. Pri računu predpostavimo, da v konstrukciji poleg upogiba nastopa enakomerna torzija. Vpliva prečnih sil na pomike ne upoštevamo.

Slika 5.227: Notranje sile na osnovni konstrukciji izračunamo iz ravnotežnih pogojev za izrezano vozlišče

Konstrukcija je enkrat statično nedoločena ($n = 6 + 1 - 6 = 1$). Osnovno konstrukcijo, ki jo izberemo tako, da odstranimo podporo v točki 4, prikazujemo na sliki 5.228.

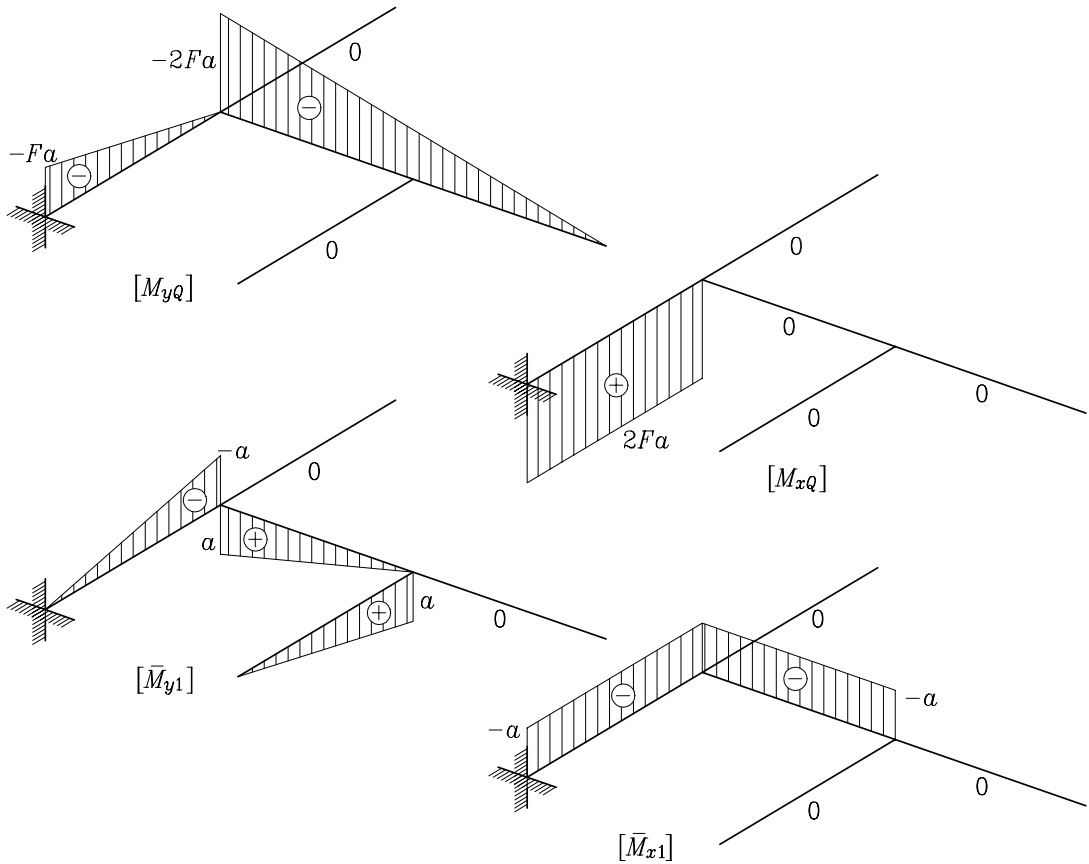
Slika 5.228: Osnovna konstrukcija

Silo X_1 izračunamo iz kinematičnega pogoja

$$a_{11} X_1 + b_1 = 0.$$

Na sliki 5.229 prikazujemo notranje sile v osnovni konstrukciji zaradi sile F in zaradi sile $X_1 = 1$.

Slika 5.229: Notranje sile v osnovni konstrukciji

Koeficienta a_{11} in b_1 določimo na osnovi diagramov na sliki 5.229

$$a_{11} = a^3 \left(\frac{1}{E I_y} + \frac{2}{G I_x} \right), \quad b_1 = -2 F a^3 \left(\frac{1}{3 E I_y} + \frac{1}{G I_x} \right).$$

Neznano silo X_1 izračunamo po enačbi

$$X_1 = -\frac{b_1}{a_{11}} = \frac{2 F}{3} \frac{G I_x + 3 E I_y}{G I_x + 2 E I_y}.$$

Strižni modul ter vztrajnostni in torzijski vztrajnostni moment so

$$G = \frac{E}{2(1+\nu)} = 7692.31 \text{ kN/cm}^2,$$

$$I_y = (16 \cdot 26^3 - 10 \cdot 20^3)/12 = 16768 \text{ cm}^4,$$

$$I_x = \frac{4 A_s^2}{\oint \frac{d\zeta}{t}} = \frac{4 (13 \cdot 23)^2}{2 (23 + 13)/3} = 14900.17 \text{ cm}^4.$$

Sila X_1 je

$$X_1 = \frac{2 \cdot 1}{3} \cdot \frac{7692.31 \cdot 14900.17 + 3 \cdot 20000 \cdot 16768}{7692.31 \cdot 14900.17 + 2 \cdot 20000 \cdot 16768} = 0.9514 \text{ kN}.$$

Izračunajmo še vrednosti upogibnega momenta v krajiščih posameznih elementov:

$$\text{element 12 : } M_{y1} = -F a = -2 \text{ kNm},$$

$$M_{y2} = -a X_1 = -1.903 \text{ kNm},$$

$$\text{element 25 : } M_{y2} = -2 F a + a X_1 = -2.097 \text{ kNm},$$

$$M_{y5} = -F a = -2.0 \text{ kNm},$$

$$\text{element 56 : } M_{y5} = -F a = -2.0 \text{ kNm},$$

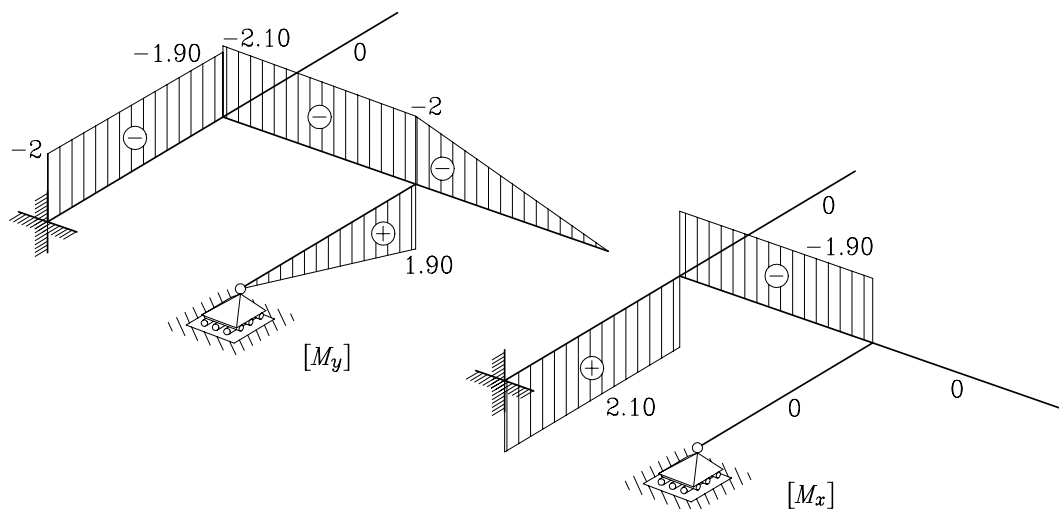
$$\text{element 45 : } M_{y5} = a X_1 = 1.903 \text{ kNm}.$$

Izračunajmo tudi torzijski moment v elementih 12 in 25:

$$\text{element 12 : } M_x = -2 F a - a X_1 = 2.097 \text{ kNm},$$

$$\text{element 25 : } M_x = -a X_1 = -1.903 \text{ kNm}.$$

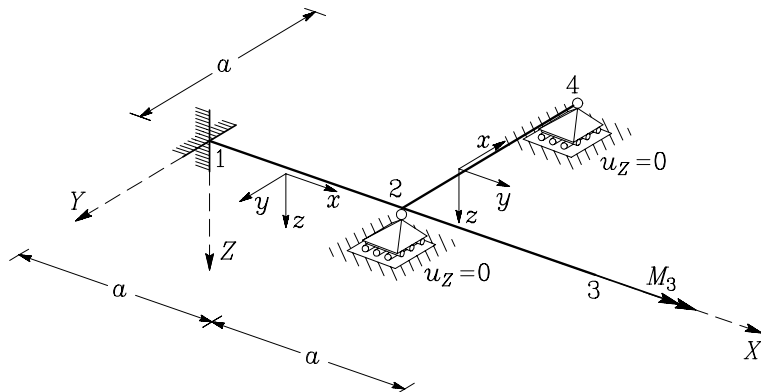
Diagrama M_y in M_x na statično nedoločeni konstrukciji prikazujemo na sliki 5.230.

Slika 5.230: Notranje sile v statično nedoločeni konstrukciji

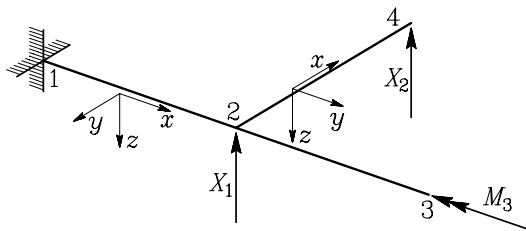

Primer 5.53 Za konstrukcijo na sliki 5.231 izračunajmo notranje sile ter zasuk ω_{3x} točke 3 okrog lokalne x osi! Moment M_3 je enak 160 kNm, dolžina a pa 1.6 m. Torzijski vztrajnostni moment I_x je 40000 cm⁴, vztrajnostni moment I_y pa 20000 cm⁴, modul elastičnosti E materiala je 20000 kN/cm², strižni modul G pa 8000 kN/cm². Predpostavimo, da v konstrukciji nastane enakomerna torzija.

Slika 5.231: Čeprav ležijo elementi konstrukcije v ravni X, Y , je zaradi obtežbe s torzijskim momentom konstrukcija prostorska

Stopnja statične nedoločenosti n je enaka 2 ($n = 6 + 1 + 1 - 6 = 2$). Osnovno konstrukcijo izberemo tako, da odstranimo podpori v točkah 2 in 4. Za račun notranjih sil moramo izbrati lokalni koordinatni sistem za vsak element konstrukcije (slika 5.232).

Slika 5.232: Osnovna konstrukcija ter lokalni koordinatni sistemi za račun notranjih sil

Neznani sili X_1 in X_2 izračunamo iz kinematičnih pogojev

$$\begin{aligned} a_{11}X_1 + a_{12}X_2 + b_1 &= 0, \\ a_{21}X_1 + a_{22}X_2 + b_2 &= 0. \end{aligned}$$

Na sliki 5.233 prikazujemo diagrame torzijskega in upogibnega momenta zaradi torzijskega momenta M_3 ter zaradi sil $X_1 = 1$ in $X_2 = 1$.

